

Despre opera literara Enigma Otiliei de George Calinescu

Enigma Otiliei - 1938 (al doilea roman al lui G. Calinescu, dupa Cartea nuntii - 1933) constituie o revenire la formula obiectiva de roman, la metoda balzaciana. Romanul lui Calinescu devine astfel unul polemic, replica literara la cultivarea asidua in epoca a formulei proustiene, dar si o ilustrare a conceptiei sale despre curente literare: "Nu exista in realitate un fenomen artistic pur, clasic ori romantic... Clasicism, Romantism sunt doua tipuri ideale, inexistente practic in stare genuina, reperabile numai la analiza in retorta".

G. Calinescu este autorul primelor romane citadine de tip clasic. Prin Enigma Otiliei el aduce o viziune originala, moderna.

Pivotul firului narativ va fi clanul familial, urmarin-du-se mai multe destine umane: al Otiliei, al lui Felix, al lui Stanica Ratiu, al Olimpiei, al lui Pascalopol, al lui Titi, al Auricai
Familia va contura relatii sociale, economice, viata burgheziei bucurestene la inceputul veacului douazeci.

Un prim-plan prezinta cele doua familii - Costache Giurgiuveanu-Otilia si Tulea. Mobilul principal al tuturor actiunilor care se desfasoara este mostenirea, averea lui Costache Giurgiuveanu, pe care o vaneaza clanul Tulea, la care se raliaza, inventiv si rapace, Stanica Ratiu, ginerele Aglaei, sora lui Costache (si ceilalti membri ai familiei Tulea: Simion Tulea, sotul Aglaei, si copiii acestora: Olimpia, Aurica si Titi).

Eforturile lor sunt canalizate statornic spre inlaturarea Otiliei, fiica vitrega a lui Costache Giurgiuveanu, fata celei de-a doua sotii, crescuta de acesta fara acte de adoptiune filiala legala.

Alt plan al romanului prezinta destinul tanarului Felix Sima, ramas orfan, venit sa studieze medicina in Bucuresti si dornic de a face cariera, care traieste prima experienta erotica. Aceasta constituie fondul liric al romanului: iubirea romantica, adolescentina a lui Felix -pentru Otilia, pe care o cunoaste din corespondenta intretinuta.

Costache Giurgiuveanu, unchiul lui Felix, trebuia sa-i fie tutore si sa-i administreze bunurile lasate de tatal sau, care murise. in casa lui mos Costache, unde va locui, ii cunoaste pe Pascalopol, mosier, cu maniere alese, si clanul Tulea, ce locuieste in vecinatatea casei lui Costache.

Felix o iubeste pe Otilia, dar este gelos pe Pascalopol, o prezenta nelipsita din preajma Otiliei si necesara, prin generozitatea, experienta si cavalerismul omului rafinai, Otilia il iubeste pe Felix, dar vrea sa-l ajute sa se realizeze in cariera lui stiintifica, intuindu-i cu maturitate si luciditate ambitia, dorinta de a ajunge "cineva".

Plimbarile cu trasura la sosea impreuna cu Pascalopol, capriciile si luxul satisfacute cu generozitate subtila si discreta de catre acesta, instinctul feminin precoce, inteligenta si discernamantul practic, izvorate dintr-o existenta timpurie nesigura (orfana, suferind umilinte si sentimentul singuratatii), o fac pe Otilia sa-l accepte pe Pascalopol drept sot.

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

Neintelegand actiunile Otiliei, Felix se considera pe sine o enigma. El va studia cu seriozitate, va deveni medic si profesor universitar, facand o casatorie stralucita. Otilia va ramane o amintire, o imagine a eternului feminin.

Pe celalalt plan, al luptei acerbe pentru mostenire, atacand-o pe Otilia cu infinite si inventive rautati, clanul Tulea cunoaste declinul familial: Aglae nu reuseste sa puna mana pe banii lui Costache, pentru ca-i furase Stanica de sub salteaua batranului, provocand moartea acestuia, la al doilea atac cerebral ce-l suferise; Stanica renunta la Olimpia, care-l plectisea si nu tinea pasul cu ritmul sau alert si imprezibil de arivist, preferand-o pe Georgeta, femeie usoara, dar prezentabila, inteligenta, care-i va inlesni relatii "inalte", in lumea Bucurestiului; Titi va divorta de Ana, evoluand psihic spre o idiotenie vizibila (se legana din ce in ce mai mult); Aurica va ramane tot nemaritata si nerealizata erotic.

La sfarsitul romanului aflam ca Pascalopol i-a redat libertatea Otiliei, care va ajunge in Spania, America, nevasta unui conte, "asa ceva" - va spune Stanica Ratiu.

Privind o fotografie recenta a Otiliei, Felix va vedea o figura straina, o Otilie maturizata, chipul ei de acum spulberand imaginea enigmatice adolescenta. Ea a ramas o iluzie a tineretii.

O lume intreaga se cuprinde in acest roman, dovedind un creator epic remarcabil, punand in lumina aspectele sociale, economice, familiale, ale vietii bucurestene din anii de dinaintea primului razboi mondial.

Enigma Otiliei este un roman situat intre traditie si inovatie.

Este un roman realist obiectiv de tip balzacian, in primul rand prin tema abordata: mostenirea, care declanseaza si mobilizeaza energii umane care se infrunta. Titlul initial al romanului era Parintii Otiliei (schimbat de editor) si ilustra motivul paternitatii, concretizat in raportul dintre parinti si copii (Costache'-Otilia, Pascalopol-Otilia si ceilalti), pe fundalul societatii bucurestene de la inceputul secolului al XX-lea.

Autorul este omniscient (stie totul), asa cum se observa din primele randuri cu care incepe romanul, care situeaza exact personajele si actiunea, in timp si spatiu. expozitiunea fiind tipic balzaciana: "Intr-o seara de la inceputul lui iulie 1909, cu putin inainte de orele zece, un tanar de vreo optsprezece ani, imbracat in uniforma de licean. intra in strada Antim, venind dinspre strada Sfintii Apostoli... Se numea Felix Sima si sosise cu o ora inainte in Bucuresti venind din Iasi, unde fusese elev in' clasa a VIII-a a Liceului internat".

Descrierea minutioasa a strazii Antim (a cladirilor, a interioarelor etc), pustie si intunecata, avand un aspect "bizar"; varietatea arhitecturii, amestecul de stiluri, ferestrele neobisnuit de mari, lemnaria vopsita care se "dezghioga", faceau din strada bucuresteana "o caricatura in moloz a unei strazi italiice".

Exteriorul casei lui Costache Giurgiuveanu e prezentat in detalii semnificative, sugerand calitatea si gustul estetic. Aspectul neingrijit, degradarea cladirii trimit la conturarea imaginii despre proprietar;

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

nici o perdea la geamurile pline de praf, "stravechi"; usa cea uriasa se misca "aproape singura, scartaind ingrozitor"

Teama, fiorul sunt sugerate evident prin aceste amanunte semnificative, in care epitetele (umflat, descleiat, imens, stravechi) si elementele auditive contureaza o atmosfera lugubra si misterioasa, cu un aer de ruina romantica (care aminteste de romanul Marile sperante al lui Dickens).

Asemenea descrieri minutioase sunt relevante si pentru conturarea caractere.

Camera Otiliei o defineste pe fata intru totul, inainte ca Felix sa o vada: "o masa de toaleta cu trei oglinzi mobile si cu multe sertare, in fata ei se afla un scaun rotativ, de pian" - sunt detalii semnificative ce stimuleaza imaginatia; motivul oglinzilor - o metafora ce-ar putea vorbi de firea imprezibila, care scapa intelegerii imediate, prin apele oglinzilor, dar si ca element indispensabil al cochetariei feminine; prin dezordinea tinereasca a lucrurilor ce inunda camera se intuieste firea exuberanta; lucrurile fine (rochii, palarii, pantofi), jurnalele de moda frantuzesti, cartile, notele muzicale amestecate cu papusi alcatuiesc universul de viata cotidiana, spiritual, "ascunzisul feminin", cum spune scriitorul. Casa lui Pascalopol, mobilele, obiectele exprima rafinamentul, bunul gust, placerea confortului, bunastarea, dar si filosofia lui (ca si casa de la mosia sa).

Mobilele, vesmintele prefigureaza caracterul, exprima o atmosfera de viata, de intimitate, educatia si instructia personajului, temperamentul.

Exemplele pot continua, ilustrand conceptia clasica, balzaciana, de exprimare a caracterului prin detalii semnificative. Tipologia personajelor este de esenta clasicista; conturate realist, sunt caractere dominate de o singura trasatura fundamentala, tipuri general-umane de circulatie universala (avarul, arivistul, baba absoluta), asa cum concepea scriitorul: "Psihologia unui individ n-a devenit artistic interesanta decat cand a intrat intr-un tip".

Modalitatile de caracterizare a personajelor sunt clasice: descrierea mediului (cum s-a vazut), portretul fizic si psihic, realizat direct prin fapte, actiuni, opiniile personajelor sau facut de alte personaje, precum si autocaracterizarea.

Scriitorul, omniscient, vorbeste in fiecare personaj, face aprecieri asupra lor.

Personajul central al romanului, catre care converg toate energiile, din motive si interese diferite, este Costache Giurgiuveanu, tutorele Otiliei si al lui Felix, fratele Aglaei. El intruchipeaza trasaturile clasice ale avarului, care se intrepatrund cu duosia paterna.

Scriitorul il descrie din primele pagini, in momentul cand Felix soseste seara, in casa acestuia. Chipul lui Giurgiuveanu este reflectat prin privirile lui Felix. Coborand cu incetineala scara ce scartaia cu "paraituri grozave", Felix vazu "un omulet subtire si putin incovoiat".

De la aceasta imagine globala, portretul fizic se alcatuieste prin acumulare de detalii, ingrosat cu o pasta densa, alcatuind o imagine grotesca: capul era "atins de o calvitie totala"; fata parea "aproape spana", "patrata". Buzele erau "intoarse in afara si galbene de prea mult fumat, acoperind numai doi dinti vizibili, ca niste aschii de os"; clipea "rar si moale", intocmai ca "bufnitele separate

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

de o lumina brusca", "glasul ragusit" si balbait. Batranul Costache are o comportare bizara, fie din pricina senilitatii, fie simuleaza uitarea din teama, din instinct de aparare, fata de cei care-i vanau averea; ca si balbaiala, care poate fi si un defect de vorbire, dar si un mijloc de aparare, de a castiga timp.

Aflat la o varsta inaintata, mos Costache manifesta si bizarerii" care-i dau individualitate: isi freaca mainile cu un ras prostesc", are un suparator glas "stins", "ragusit", dar are duosii si tremurari de suflet: pe Otilia, fe-fetita lui (pe care o iubea in felul sau): "Mos Costache o sorbea umilit din ochi si radea din toata fiinta lui spana cand fata il prindea in bratele ei lungi"

si Felix intelege ca avaritia este mai mult o manie, dar "o iubeste mult pe Otilia si se gandeste mereu la ea". Constient ca sora lui, Aglae, ca si nepotii (Aurica, Titi), la care se adauga escrocul nonsalant, abil si jovial -Stanica Ratiu - toti vor sa-l fure, sa-i ia averea, pandin-du-l si dorindu-i moartea cat mai devreme, Costache Giur-giuveanu traieste drama neputintei proprii, batran si neajutorat, dar si neinduplecat cand e vorba de bani.

Desi are indatorirea de a asigura existenta Otiliei (banii Otiliei de la mama ei ii bagase in afacerile proprii), el amana tot timpul reglementarea situatiei fetei. Vorbeste mereu de intentiile lui - sa o infieze, sa-i faca o casa, sa-i puna bani pe numele ei, dar amana mereu, pentru ca mania lui de a tine banii e mai puternica. De aici teama, suspiciunea ca va fi pradat, ii crede in siguranta numai sub dusumea, sub saltea, si nu se poate dezlipi de ei. El va fi victima propriei suspiciuni, pradat de Stanica, cel care-i grabeste moartea. Are un sfarsit tragic.

Otilia vede in "papa" "un om bun", inasa are "ciudateniile" lui, e cam "avar". in acord cu zgarcenia lui, batranul manca "cu lacomie", "varand capul in farfurie". Iubirea pentru Otilia se manifesta si se observa in gesturi, reactii elocvente: mos Costache nu protesteaza niciodata cand Otilia il mustra, sta ca un copil in fata ei.

La primul atac cerebral, Pascalopol vazu cu uimire cum el, "cu nadragi de stamba si cu patura pe umeri, tine strans la subsuoara cutia de tinichea cu bani, iar in maini inelul cu chei". Desi Pascalopol incearca sa-l determine sa reglementeze situatia Otiliei, acesta amana mereu. La al doilea atac cerebral, clanul Tulea, mobilizat de apriga Aglae, goleste casa lui mos Costache, carand scaune, tablouri, oglinzi, trecand prin zapada spre fundul curtii de dimineata pana tarziu.

Prin Costache Giurgiuveanu se continua tipologia avarului din literatura romana (Hagi Tudose) si universala (Gob-seck, Goriot, Grandet), conturandu-se un personaj complex, In raport cu mos Costache se definesc moral celelalte personaje.

Energiile cele mai active in lupta pentru mostenire sunt Stanica Ratiu si Aglae Tulea.

Stanica Ratiu este un Dinu Paturica modern, incadrandu-se in tipologia arivistului. Avocat fara procese, energia lui nu se observa in munca, el circula in diferite medii, afla, stie tot, asteapta "ceva", care sa-i modifice modul de viata peste noapte, sa-l imbogateasca; agresiv, fara nici un

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

scrupul, cu o mare disponibilitate de adaptare si supravietuire, inteligent si escroc, fanfaron si abject, i'deea de familie, pe care o cultiva, nu-l impiedica s-o paraseasca pe placida lui nevasta, Olimpia, si sa se insoare cu Georgeta, femeie usoara, intrezarind un cuplu mai favorabil intereselor sale; este licheaua simpatica (e primit cu bucurie de toate rudele), un artist al intrigii, ascultator pe la usi, cu afaceri dubioase, fara nici un simt moral. Conturat astfel, el a fost asociat personajelor comice ca-ragialesti, lui Gore Pirgu din romanul Craii de Curtea Veche de Mateiu Caragiale.

Clanul familiei Tulea, prin Aglae si Stanica Ratiu, este spiritul "rau" al casei, prin ferocitatea lacomiei lor.

Aglae si Aurica sunt cele care "musca" cel mai tare din bucuria tineretii celor doi orfani (Felix si Otilia), pizmuindu-i si amarandu-le zilele.

Portretul Aglaei este fixat de la inceput cu detalii precise ce indica trasaturile morale. Ea dirijeaza ofensiva impotriva Otiliei, pe care o vrea cat mai departe de Costache, a carui moarte n-o afecteaza deloc, urmarind numai banii. Acreala, lacomia de bani, de avere, spiritul carcotas, rautatea sunt trasaturile care alcatuiesc tipul "babei absolute".

Aurica, fiica Aglaei, este fata batrana, cu dorinte erotice neimplinite, manifestate pana la ridicol, dezechilibrata psihic, pierzand orice decenta si bun simt, lipsita de orice atractivitate feminina: invidioasa, cu rautati, este o complexata.

Titi Tulea, calificat de Otilia drept "prost", repetent de cateva ori si corigent, "vlajgan molatic", de 22 de ani, nu citeste pentru ca lectura ii da "dureri de cap"; este tipul debilului mintal, infantil si apatic. Ii place ordinea militara, copiaza intruna, se leagana, este ipohondru. Crizele lui de apatie sunt luate de Aglae drept dovezi de "cumintenie"; are fixatii erotice.

Simion Tulea, sotul Aglaei, batran si senil, are comportamentul unui degenerat; isi pipaie muschii, cauta prin dulapuri, brodeaza, face crize psihice pana la violenta, alternand cu stari de apatie; are idei fixe, crede ca Olimpia nu este fata lui; este izolat de Aglae si ceilalti.

Leunida Pascalopol este "un personaj nou" in literatura romana (Pompiliu Constantinescu), fiind expresia rafinementului, a bunului simt, a generozitatii.

Scriitorul ii face si lui un portret in care detaliile pun in lumina pozitia sociala, trasaturile fizice si morale: un om de vreo cincizeci de ani, "oarecum voluminos, carnos la fata si rumen ca un negustor"; scriitorul remarca "finetea pielii" si taietura "englezeasca" a mustatii carunte, deci un om subtire; un lant greu de aur ii atarna la vesta, hainele sunt din stofa fina, de o politete si cu maniere ce dezvaluie cresterea lui aleasa.

Pascalopol ii vorbeste despre sine lui Felix, in intimitatea conacului sau de la mosie, aranjat in stil romanesc. Felix afla ca Pascalopol facuse studii in Germania, apoi la Paris, calatorise prin mai toata Europa, fusese casatorit; afla ca-i place sa cante la flaut, ca e o fire boema.

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

Pascalopol se considera un "ratat" si vrea ca aspiratiile lui artistice sa le realizeze in Otilia. Ea il considera un barbat "chic", un om de "mare caracter", care a fost foarte bun cu ea. Otilia e cuprinsa de o calda induiosare pentru ca Pascalopol e "singur, saracul!", nu are pe nimeni.

El vine in casa lui mos Costache, asa cum el insusi marturiseste, ca sa aiba sentimentul ca are familie.

Atitudinile lui Pascalopol fata de Otilia sunt complexe: paterne, prin dorinta de ocrotire a tinerei fete, pe care o stie de mica, si erotice. Insusi Felix (desigur, vorbește autorul) intelege ca Pascalopol oscila intre sentimentul erotic si cel de paternitate; Pascalopol nu-si poate defini sentimentele, vorbindu-i deschis si cinstit lui Felix.

El stie ca o iubeste intr-un anume fel, ca si Otilia. Ii satisface fetei toate capriciile, se bucura de bucuriile ei; ea este pentru el "un vitiu sentimental", nutriend o afectiune profunda pentru orfana. Oarecum blazat, prin nobletea sufleteasca, prin discreta poezie a sentimentelor, personajul a fost asociat eroilor lui Turgheniev.

Chipul adolescentin al Otiliei este si el descris in mod expres de scriitor, din momentul sosirii lui Felix in casa unchiului sau, asa cum observa tanarul: un cap prelung si-tanar de fata, incarcat cu bucle, cazand pana pe umeri. Apoi privirea coboara asupra vestimentatiei, care sugereaza supletea, delicatetea, firea deschisa a fetei, o aparitie romantica tulburatoare: "subtiratica, intr-o rochie foarte larga pe poale, stransa tare la mijloc si cu o mare colereta de dantela pe umeri", ii intinse "cu franchete un brat gol si delicat".

Prezenta Otiliei invioreaza si lumineaza atmosfera lugubra, apasatoare a casei. Ea raspandeste in jurul ei gratie, inteligenta, delicatete, tumult de pasiuni cand canta la pian, "parea ca stie multe si intimida pe barbati", "Mos Costache, Pascalopol, Stanica, Felix insusi n-ar fi indraznit sa contrarieze pe Otilia".

Amestec de copilarie si adolescenta, cu instinct feminin sigur, naiva, ea are efecte tonice tulburatoare asupra lui Pascalopol, fata de care se manifesta cu gesturi materne. Ii potriveste cu grija acul din cravata, atarnata pe marginea scaunului, sau sarind de pe scaunul lui mos Costache pe cel al lui Pascalopol; ea este feminitatea in procesul ei de formare, remarcabil surprinsa de scriitor.

Otilia evolueaza intre adolescentul Felix si barbatul experimentat, Pascalopol.

In conturarea Otiliei, cel mai complex personaj al romanului, scriitorul foloseste tehnica moderna a perspectivelor multiple si a observatiei psihologice.

Ea se reflecta diferit in cei din jurul sau: mos Costache "o sorbea umilit din ochi si radea din toata fata lui spana"; pentru Pascalopol este "o mare strengarita", "cu un temperament de artista", "o randunica, inchisa in colivie, moare"; "o fiinta gingasa care merita ocrotirea", "o floare rara", "o fata

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

mandra si independenta".

Nelinistea adolescentina, bucuriile ei dezlantuite sunt surprinse cu finetea observatiei: "imi vine uneori sa alerg, sa zbor...".

Vitalitatea, exuberanta si sinceritatea deconcertanta a tineretii formeaza o imagine pura, de un farmec aparte. Pentru Aglae si Aurica, purtarile Otiliei sunt asemeni "fetelor fara capatai si fara parinti".

Ea insasi se analizeaza cu luciditate: "Ce tanar de varsta mea iti inchipui ca m-ar iubi pe mine asa cum sunt? Sunt foarte capricioasa, vreau sa fiu libera!... ma plictisesc repede, sufar cand sunt contrariata".

si fata de Felix are griji materne, dorind ca acesta sa-si faca o cariera stralucita.

Ea are nevoie de afectiunea matura, statornica si generoasa a lui Pascalopol, care ii lipseste din copilarie. Se autoanalizeaza cu luciditate si intuitie feminina sigura: "eu sunt o zapacita, eu sunt pentru oamenii blazati, care au nevoie de varstele tineretii, ca Pascalopol".

Calatoria la Paris, impreuna cu Pascalopol, o maturizeaza, devine mai sigura, mai constienta de ea insasi, schimbare pe care Felix o percepe. Se simtea inferior: "In ochii Otiliei mocneau judecati despre viata si despre el, hotarari indelung meditate, ironii..., seriozitatea ei il paraliza".

Este, poate, o prefigurare a finalului, a optiunii Otiliei, care ramane o enigma. Criza adolescentei, criza erotica in drumul spre maturizare prin care trece Felix este descrisa prin acumulari succesive.

Tacerea Otiliei ii umple sufletul de multiple trairi: manie, gelozie, face fel de fel de ipoteze, il cuprinde o frenezie nebuna "de a merge pe jos, in frig", pana la Baneasa; fericire si nesiguranta se zbat in sufletul sau tanar si pur.

Clipele caste, petrecute noaptea, stand de vorba in camera Otiliei, il umplu de fericire, pentru ca apoi sa fie aruncat iar in tulburatoare indoieli.

Fata de Pascalopol are sentimente contradictorii: si gelozie, si simpatie. Insasi Otilia defineste sentimentele sale fata de Felix: "eu te iubesc in atatea feluri, incat nu pot sa analizez acum cat te iubesc ca frate si ca iubita".

Nici Pascalopol, nici Felix nu sunt siguri de iubirea Otiliei. Fata de Felix, Otilia "amesteca o seriozitate rece, blazata, cu cele mai teribile copilarii".

Titlul romanului si finalul sau exprima esenta dilemati-ca a feminitatii, natura contradictorie a sufletului omenesc. Elementele romantice se adauga tehnicii balzaciene: personajele sunt grupate antitetic (Felix si Otilia se opun, prin puritatea lor morala, arivistilor si meschinilor din jurul lor;

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

generozitatea lui Pascalopol se opune avaritiei lui Costache s.a); analiza sentimentului iubirii, atmosfera de puritate degajata amintesc de paginile romantice ale lui Stendhal.

Descrierea naturii, proiectarea grandioasa a Baraganului pe un fundal fantastic, folosirea contrastelor in descrierea campiei, reflectate in constiinta lui Felix, sunt pagini de sensibilitate romantica. Imensitatea campiei, "plata si intinsa", fara nici o margine, putul cu cumpana, un cal ce parea gigantic", copilul care-l mana parea un "ciclop", privelistea lasa impresia de iesire din civilizatie si timp. Felix are intuitia "pustietatii scitice". "Totul era ramas pe loc, in afara oricarei epoci, intr-o absoluta neistoricitate"

Scriitorul ilustreaza placerea grandiosului, o sensibilitate acuta la "sugestiile de infinit si spatiu anistoric", prin care se apropie de Eminescu si Sadoveanu.

Construit in spirit clasic balzacian si cu o viziune realista, Enigma Otiliei asimileaza elemente ale romanului modern: introspectia, finetea, luciditatea si precizia analizei psihologice; interesul pentru elemente contradictorii, tulburatoare si derutante (Otilia, Pascalopol), pentru involutii, degradari psihice (alienarea, senilitatea, dedublarea constiintei - Simion Tulea), pentru studiul consecintelor ereditatii (Titi), toate intra in sfera modernului.

Romanul se incheie simetric, revenind imaginea de la inceput: casa lui Costache Giurgiuveanu, si mai dezolanta, iar Felix reinvie in memorie cuvintele acestuia: "Aici nu sta nimeni" - dezolant si lugubru.

Enigma Otiliei este un roman fundamental al literaturii romane, o creatie originala, sinteza a clasicismului realist de tip balzacian, cu elemente romantice si moderne.